

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Ersättning till brottsoffer (SOU 2021:64)

Ert dnr Ju2021/02755

Höjda nivåer på kränkningersättning

Brottsoffermyndigheten välkomnar förslaget om höjda ersättningsnivåer för kränkning. Det är en mycket angelägen reform och ett viktigt led i arbetet med att förstärka brottsoffers rätt till ersättning. Myndigheten tillstyrker förslaget och instämmer i de överväganden som utredningen har gjort vad gäller de faktorer som ska vara vägledande när de kommande nivåerna ska bestämmas.

Därutöver vill myndigheten lämna följande synpunkter och kommentarer.

Brottsoffermyndigheten anser att lägstanivån för vad som beloppsmässigt ska anses utgöra en allvarlig kränkning bör höjas till 10 000 kronor i stället för 8 000 kronor. Fastställande av nivåer för kränkningersättning innebär alltid en viss schablonisering. För att främja en enhetlig praxis och underlätta tillämpningen förordar myndigheten belopp med jämna fem- och tiotusental, även på de lägre nivåerna. Förändringarna i penningvärdet som sker årligen motiverar dessutom att lägstanivån sätts till ett belopp som är något mer hållbart över tid.

Utökningen av punktlistan i 5 kap. 6 § skadeståndslagen över de faktorer som särskilt ska beaktas är bra och kommer förhoppningsvis leda till mer nyanserade bedömningar och utförligare motiveringar när kränkningersättning bestäms.

En omständighet som inte lyfts av utredningen men som Brottsoffermyndigheten redan i dag beaktar i höjande riktning vid bedömningen av kränkningersättningens storlek är om det funnits ett hatbrottsmotiv till brottet.

Det ses som en försvårande omständighet enligt 29 kap. 2 § 7 punkten brottsbalken vid bedömningen av ett brotts straffvärde och myndighetens uppfattning är att en motsvarande bestämmelse bör införas i 5 kap. 6 § skadeståndslagen. Att bli angripen på grund av ens etniska bakgrund, tro, sexuella läggning, könsöverskridande identitet eller liknande utgör en alldeles särskild kränkning för den utsatta personen vilket bör komma till uttryck i lagstiftningen.

En utvidgad rätt till kränkingsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap

Brottsoffermyndigheten har inget att invända mot att ribban för när poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap anses ha varit utsatta för en allvarlig kränkning sänks något, och att fler fall än tidigare ger rätt till ersättning. Förslaget innebär dock att en viss grupp av brottsoffer får en särställning genom en särreglering i skadeståndslagen, något som avviker från lagens nuvarande utformning.

Även efter en sådan lagändring kommer det att finnas personer i yrkesgrupper med särskild beredskap som utsätts för brott i tjänsten och som inte kommer att ha rätt till ersättning. Reformen löser alltså inte problemet fullt ut.

Brottsoffermyndigheten vidhåller sin ståndpunkt att frågan om rätten till ersättning för brott som poliser och andra liknande yrkesgrupper utsätts för i tjänsten i grunden är en arbetsmiljöfråga, och att ansvaret därför primärt bör åligga arbetsgivaren.

Utredningen har gjort bedömningen att det inte behöver införas en hänvisning i brottsskadelagen till den nya bestämmelsen i 2 kap. 3 § andra stycket skadeståndslagen. Brottsoffermyndigheten delar inte den uppfattningen utan menar att en hänvisning behövs för att säkerställa tillämpligheten även i ärenden om brottsskadeersättning. Myndigheten ser behovet av ett förtydligande eftersom 5 § första stycket brottsskadelagen är en självständig kränkingsregel i förhållande till 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Även om begreppet allvarlig kränkning finns i båda bestämmelserna och ska tillämpas på samma sätt, finns i dag ingen direkt koppling dem emellan i lagtekniskt hänseende.

En stärkt rätt till ideell ersättning för efterlevande anhöriga

Brottsoffermyndigheten ser positivt på att den ideella ersättningen för efterlevande anhöriga blir högre än vad den är i dag. Myndigheten ställer sig emellertid tveksam till om syftet med reformen verkligen kommer att uppnås med det förslag som lämnats.

Att den ideella anhörigersättningen för sveda och värk är förhållandevis låg kan förklaras av att det som ersätts är den efterlevandes psykiska personskada

och att den bestäms utifrån Trafikskadenämndens hjälptabeller. Den särskilda anhörigersättningen däremot, har inte någon koppling till den efterlevandes personskada, utan utgör en rent ideell ersättning som ska lämnas med ett schablonbelopp för varje avliden anhörig. För den efterlevande kan den särskilda anhörigersättningen komma att uppfattas som en ersättning för förlusten av den avlidna personen. Skadeståndsrättsligt har den, som utredningen också anför, likheter med kränkingsersättningen på så sätt att den ska bekräfta den anhöriges upplevelse och bidra till upprättelse. Utifrån det perspektivet anser Brottsoffermyndigheten att det föreslagna beloppet om 50 000 kronor är för lågt, även med beaktande av den tillkommande ideella ersättningen för den egna personskadan. Det blir särskilt tydligt vid en jämförelse med de nya nivåerna för kränkingsersättning, där 50 000 kronor föreslås vara den lägre nivån för grov misshandel respektive högre nivån för grovt olaga hot.

Brottsoffermyndigheten bedömer att det finns en stor risk att den kritik som finns i dag om att den ersättning som lämnas till efterlevande anhöriga är för låg kommer att kvarstå även efter reformen. Om det ska införas en rent ideell ersättningsform förordar myndigheten att den sätts till ett betydligt högre belopp, förslagsvis 200 000 kronor. Till skillnad mot utredningen anser myndigheten att sådan ersättning bör lämnas också till den som förlorat en nära anhörig till följd av ett oaktsamt handlande, dock med ett lägre belopp. I övrigt delar myndigheten utredningens bedömning när det gäller principerna för hur den särskilda anhörigersättningen ska bestämmas.

Om det av samhällsekonomiska skäl inte är möjligt med ett belopp i den storleken för den rent ideella ersättningen, anser Brottsoffermyndigheten att en bättre lösning är att höja schablonersättningen för den anhöriges psykiska personskada och avstå från att införa en särskild anhörigersättning. Ersättningens nivå motiveras då, som i dag, av att det är den efterlevandes egen personskada som ersätts. Höjningen skulle i sin tur kunna leda till en översyn av övriga schablonbelopp för sveda och värk, något som myndigheten ställer sig positiv till.

Särskilt om närståendebegreppet

Utredningen har valt att inte föreslå några ändringar vad gäller den krets av anhöriga som har rätt till ersättning när någon dödats genom brott. Enligt Brottsoffermyndighetens mening är anhörigkretsen enligt nuvarande lagstiftning och praxis något snäv och med för stort fokus på hushållsgemenskapen. Myndigheten skulle gärna se en utvidgning av kretsen så att exempelvis sörbos och vuxna syskon utan hushållsgemenskap ges rätt till ersättning i större utsträckning än i dag.

Ändringar i trafikskadelagen

Utredningens förslag innebär att den särskilda anhörigersättningen inte ska omfattas av trafikskadelagen. Det är en rimlig slutsats utifrån argumentet att andra rent ideella ersättningsformer, som kränkningersättning, inte omfattas. För det enskilda brottsoffret, som förlorat en nära anhörig i samband med ett uppsåtligt/grovt oaktsamt trafikbrott, innebär det emellertid att hen behöver vända sig till flera instanser för att få ut sin ersättning. Den efterlevande kommer att få personskadeersättningen direkt från trafikförsäkringsbolaget men måste yrka skadestånd för den särskilda anhörigersättningen i domstol och, om den dömda gärningspersonen saknar betalningsförmåga, vända sig till Brottsoffermyndigheten och ansöka om brottsskadeersättning. Ur ett brottsofferperspektiv vore det mest fördelaktigt om trafikskadelagen ändrades så att även rent ideella ersättningsformer täcks av trafikförsäkringen. All ersättning vid trafikbrott skulle då lämnas från en och samma instans.

Utvidgade utmätningsmöjligheter till förmån för brottsoffer

Brottsoffermyndigheten tillstyrker förslagen. De innebär att fler brottsoffer kommer att få sina skadestånd betalda och att statens regressintäkter kommer att öka.

Ett fungerande ersättningssystem

Brottsoffermyndigheten delar utredningens uppfattning att det är mycket viktigt att den information som brottsoffer får om ersättningssystemet är tydlig och korrekt. Här har aktörerna inom rättsväsendet ett särskilt ansvar. Det är givetvis en stor fördel om de som lämnar informationen till de brottsutsatta själva har goda kunskaper om ersättningssystemet. Brottsoffermyndighetens erfarenhet, och som Riksrevisionen också uppmärksammat¹, är att det finns förbättringspotential i det avseendet. En annan aspekt är vikten av att brottsoffret informeras om möjligheterna till ersättning i ett skede när hen är mottaglig och kan tillgodogöra sig informationen på ett bra sätt.

När det gäller den statliga brottsskadeersättningen har Brottsoffermyndigheten genom åren vidtagit en rad åtgärder för att förenkla ansökningsförfarandet och underlätta för brottsoffer att få ut sin ersättning. För att motverka missförstånd och en eventuell bild av att det skulle vara svårt att ansöka om brottsskadeersättning kan Brottsoffermyndigheten bidra med utbildningsinsatser gentemot rättsväsendet och andra relevanta aktörer. Ett sätt att öka medvetenheten om rätten till brottsskadeersättning skulle kunna vara en kampanj riktad mot allmänheten.

¹ Riksrevisionens granskningsrapport Effektiviteten i Polismyndighetens arbete med information till brottsutsatta (RiR 2021:20).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Brottsoffermyndigheten instämmer i utredningens bedömning att det inte behövs några övergångsbestämmelser.

Ekonomiska konsekvenser

Den reform som föreslås kommer att få stor betydelse för brottsoffers rätt till ersättning men kommer också att påverka Brottsoffermyndighetens behov av resurser.

Om förslaget med nya ersättningsnivåer leder till lagstiftning behöver ny praxis skapas för samtliga kränkingsgrundande brott. Där kommer Nämnden för brottsskadeersättning att inta en central roll. För Brottsoffermyndighetens del innebär det ett omfattande förberedelsearbete inför de nämndsammanträden där de nya nivåerna ska fastställas. Detta förberedelsearbete ska utföras av brottsskadeenhetens tio beslutsfattande jurister parallellt med ordinarie ärendehandläggning. Reformens omfattning och rättsväsendets behov av att snabbt få tillgång till vägledande avgöranden gör att arbetet gentemot nämnden kommer att behöva intensifieras och ta mer tid i anspråk än det vanligtvis gör.

Det finns också skäl att anta att den nya lagstiftningen kommer att medföra ett ökat tryck på myndighetens servicetelefon i form av fler förfrågningar från rättsväsendets aktörer om de nya ersättningsnivåerna.

Utan utökade resurser för brottsskadeenhetens räkning finns en stor risk för ökade ärendebalanser, längre handläggningstider och sämre servicenivå, något som ytterst kommer att slå mot brottsoffren. Rekrytering behöver påbörjas snarast möjligt eftersom det tar tid att bygga upp kompetensen gällande denna speciallagstiftning.

Förslaget om höjda ersättningsnivåer kommer även att påverka myndighetens regressverksamhet. Större utbetalningar av brottsskadeersättning kommer att resultera i större skulder och därmed längre återbetalningstid för gäldenärerna. Det innebär att fler regressärenden kommer att behöva hanteras under längre tid vilket i sin tur leder till behov av ökade resurser.

En osäkerhetsfaktor är att högre ersättningsnivåer kan ge incitament till fler brottsoffer att ansöka om brottsskadeersättning. Ett ökat inflöde av ansökningar kommer att generera utökade resursbehov både för handläggningen av brottsskadeärenden och regressärenden.

I behandlingen av denna remiss har deltagit som beslutande generaldirektören Annika Öster och som föredragande enhetschefen Åsa Lundmark.

Annika Öster

Åsa Lundmark